

Sukupuolvihegemonian kriisi läheltä ja etäämpää

TUOMINEN, Marja. ”Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia.” Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Keuruu: Otava 1991. 434 s.

Marja Tuominen on historiantutkija ja kulttuuritoimittaja. Aiemmin hän on julkaissut kaksi kirjaa, joista Hippejä, jippejä, beatnikkeja (1985) käsittelee Yhdysvaltain 1960-luvun vastakulttuuriliikkeiden historiaa ja Jokapojan amerikkaperintö (1989) yhdysvaltalaisia kulttuurivaikutteita Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Ne kumpikin pohjustivat omalla tavallaan hänen väitöskirjaansa, joka on ensimmäinen kulttuurihistorian alalla Suomessa hyväksytyt; kyseinen oppiainehan on edustettuna vain Turun yliopistossa.

Tuomisen teoksen alaotsikko kuvastaa hänen kysymyksenasetteluaan. Kulttuurin hän ymmärtää erittäin laajasti vedoten ohimennen mm. Sigmund Freudiin, jonka mukaan kulttuuria on kaikki se mikä erottaa ihmisen eläimestä.

Tutkimus ei ole empiristinen, vaan siinä on sekä eksplisiitti että implisiittikin teoreettinen viitekehysensä. Ehkä eniten tekijälle on antanut Lloyd de Mausein psykohistoria. Tärkeäksi kotimaiseksi virikkeiden lähteeksi osoittautuu suhteellisen vähän tunnettu Soili Hautamäki, psykologi joka on kirjoittanut kirjan Ydintrauma, ihminen Hiroshiman jälkeen (1988).

Nuo kolme mainitsemani erisnimeä viittaavat siis yksilöpsykologian vahvaan osuuteen Tuomisen viitekehyyksessä. Missään tapauksessa hän ei kuitenkaan mkaanisesti yleistä yksilöstä yhteisöön, vaan operoi myös mm. Karl Mannerheimin sukupolvioteoriolla. Kahdella eri sukupolvella on väistämättä erilaiset kokemukset maailmasta ja siksi ne merkityksellistävät — tätä sanaa tekijä käyttää usean kerran — kokemuksiaan ja näkemyksiään eri tavoin. ”Oikeasta” ja ”vääärstä” merkityksellistämisestä käydään jatkuvaa kamppailua, siinä hegemonian kriisi. Kirjan nimi, sitaatti Hannu Salaman 60-luvulla esittämästä puheen- vuorosta, on tarkoitettu havainnollistamaan asiaa: ns. 60-lukulaiset olivat sotilaitten lapsia, mutta yleensä he — poikkeuksia oli — merkityksellistivät Suomen käymät sodat toisin kuin se sukupolvi johon heidän vanhempansa kuuluivat. Ja sodat ovat vain yksi puoli asiaa, yksi osa sitä todellisuutta jonka merkityksellistämisestä on kysymys.

Metodologiset ja metodiset keskustelut ja pohdiskelut Tuominen kuittaa vähällä. Se joka tapauksessa tulee selväksi, että hän arvostaa läheisyyttä tutkimuksen aihepii-

riin, mutta ei missään nimessä pidä sitä riittävänä maksiminä. ”Meillä ei ole oikeutta historian nimissä riistää keneltäkään hänen oikeuttaan omaan menneisyyteensä. Mutta historiantutkijan lähtökohta on toinen: hän ei voi eikä saa katsoa tutkimuskohdettaan tapahtumien keskeltä. Vaikka suhde tutkimuskohteeseen olisi — myönsipä tutkija itse tai ei — myös henkilökohtainen, toiveilla ja peloillakin lastattu, on hyvän kontaktin edellytys kuitenkin riittävän etäinen perspektiivi.” (s. 3). Tiettyä etäisyyttä Tuomisen omaan työhön antaa se, että hän vielä 60-luvun päätyessä oli koulututtu.

Minkälaisia sitten ovat väitöskirjan yksilöidyt kysymyksenasettelut? Ne liittyvät elämänalueisiin, joissa sukupolvihegemonian kriisi konkreettistui: järjestöelämään, puoluepolitiikkaan, taiteeseen, joukkotiedotukseen; kaikilla näillä kentillä käytiin 60-luvulla kamppailua. Lukija voi ihmetellä mihin on unohtunut tiede. Siitä Tuominen ei todellakaan toisin kuin yliopistojen hallinnonuudistuksesta paljon kirjoita, syynä ehkä se että Suomessakin koettu yhteiskuntatieteiden murros ja marxilaisuuden — tai ”marxilaisuuden”, miten vain — lyhyeksi jäänyt nousu ajoittui enemmän 70- kuin 60-luvulle.

Tämä oli vasta Tuomisen tutkimuksen kuvausta. Arvioniani siitä haluan ennen muuta sanoa, että hänen sukupolvihegemonian kriisin tulkintansa ovat perustellun ja uskottavan tuntuisia. Lukija joka on itse elänyt nuo ajat läpi ei monessakaan kohden piirtele marginaaleihin kysymysmerkkejä.

Jos ja kun tämä on kiitosta, sen merkitystä laskee jonkin verran lukukokemukseni toinen puoli: se että Tuomisen esittämät tulkinnat harvoin ovat kovin tuoreen ja omaperäisen tuntuisia, ne ovat sitenkin jo enemmän enemmän tai vähemmän tuttujen näkemysten tieteellistä systematisointia.

Sellaista tarvitaan. En vähättele tehtyä työtä tältäkään osin.

Tiedotustutkijoita tietenkin kiinnostaa erityisesti se, mitä Tuominen saa irti joukkotiedotuksesta 60-luvun hegemoniakamppailujen ilmentäjänä. Tukeutuuko hän myös tiedotusopin teorioihin? Eipä juuri, poikkeuksena hegemonian käsitteenmäärittely jonka ainokset hän on löytänyt 70-luvun tiedotustutkijoiltamme. Implisiittisti hän näkee joukkotiedotuksen jo olemassa olevan heijastajana — 60-lukulaisten ideathan olivat osaksi kansainvälisiä ja jo joidenkuiden suomalaisten tajunnassa ennen kuin oma joukkotiedotuksemme alkoi niitä esitellä — samoin kuin yksilö- ja kollektiivisen tason virittäjänä: latauksia jo oli, ne oli pantava toimimaan. Ajattelutapa jonka mukaan joukkotiedotus konstituoi/konstruoi/loisi sosiaalista todellisuutta ei sen sijaan tunnu Tuomiselle olevan kovin läheinen.

Puheena olevassa kirjassa asettuvat paikalleen eräiden

valtalehtien kulttuuriosastot, jotka lyhyen ajan olivat myönteisiä 60-lukalaisille, samoin tuolla vuosikymmenellä suuresti lisääntyneet pienlehdet, Reporadiosta puhumattakaan.

Tuominen on järjestyksessä toinen väitöskirjan tekijä, joka yrittää saada otetta Reporadiosta (en laske mukaan Veikko Pietilää, jonka opinnäytteen keskeinen kysymyksenasettelu oli toinen). Tuominen onnistuu tuntuvasti paremmin kuin ensimmäinen yrittäjä Ismo Silvo, jonka tutkimus hänen lähdeluettelostaan puuttuu. Tuomiselle Reporadio oli Eino S. Revon johtamana ja Urho Kekkosen suojeluksessa toimivana tyypillinen liberalismin ilmentymä, joka antoi tilaa niin vanhemman kuin nuoremman sukupolven todellisuuskäsitykselle. Tavallaan siinä kaikki.

Apropos Kekkonen. Vaikka Tuominen varoo kovin avoimien arvostusten esittämistä, 60-luvun presidentti kohtaa hänen työssään eräänlaiseksi sankarihahmoksi, valmiiksi tukemaan monet kerrat ja monin tavoin nuoren sukupolven oikeutta merkityksellistää todellisuus omalla tavallaan. Lukija jää odottamaan, eikä tekijä ota lainkaan huomioon sitä mahdollisuutta että Kekkosen toiminnassa olisi ollut repressiivisen toleranssin piirteitä — onhan Tuominen tietenkin Marcusensa lukenut. Aivan oikein, teoksen loppupuolella eksplikoituu myös tuo Kekkosen menetelyn vaihtoehtoinen tulkinta.

Tuomisen laajaan väitöskirjaan mahtuu ristiriitaisia ideoita. Toisaalta nuorten on itsenäistyäkseen sanouduttava irti vanhempiensa ajattelutavasta, toisaalta (ks. esim. s. 142) heillä on tarve ymmärtää vanhempiaan. Vai onkohan tässä ristiriitaa?

Kiitosta Tuominen ansaitsee yksittäisistä oivalluksistaan, kuten siitä että 60-lukulaisten keskuudessa virinnyt ”amerikanvastaisuus” oli itsessään yhdysvaltalainen kulttuurivaikute.

Lähdeluettelon ja henkilöhakemiston puutteet sekä tavallista lukuisimmat latomavirheet eivät alenna teoksen käyttökelpoisuutta.

Pertti Hemäus

Tutkijat, lähteille!

RANTANEN, Terhi. *Foreign News in Imperial Russia. The Relationship between International and Russian News Agencies, 1856-1914.* Suomalainen Tiedeakatemia 1990, 183 s.

Historiallista joukkoviestinnän tutkimusta ovat Suomessa harrastaneet etupäässä historian tutkijat, mutta Terhi Rantanen on ”oikea” tiedotusoppinut. Hänen väitöskirjansa on yksi niistä harvinaisista tapauksista, joissa historiallista tiedotustutkimusta lähestytään tiedotustutkimuksesta eikä historiasta päin. Mutta onko sillä väliä?

Rantasen kirjan luettuani voin olla entistäkin vakuutuneempi vanhasta kannastani, että epä oikeastaan ole. Saman kannan ovat hiljattain ilmaisseet norjalaiset Anne Marit Myrstad ja Terje Rasmussen näin: ”Historie og medieforskning motes på to måter: både i den rene historiske medieforskningen, og som en sammenlignende storrelse i medieforskningen generelt. Problemfeltene er overlappende. Det eksisterer knapt noe fast skille mellom historisk medieforskning og annen medieforskning.” (Julkaisussa Myrstad & Rasmussen, red., *Historien & medie-ne*. Norsk Medieforskerlag 1990).

Rantasen tutkimuksessa on kolme tasoa tai kehää, jotka kaikki ovat kokonaistulkinnan kannalta tarpeellisia. Uloimpana kehänä tai pohjimmaisena tasona on uutistoimistojärjestelmä kokonaisuutena, erityisesti kolmen suuren (Havas, Reuters, Wolff) tunnettu kartelliyhteistyö. Keskimmäisenä kehänä tai tasona on Venäjä — Pictarin ja Moskovan sanomalehdet ja uutistoimistot ja niiden suhde ulkomaisiin toimistoihin. Sisimpänä kehänä tai ylämpänä tasona ovat venäläisten sanomalehtien ulkomaan uutiset, mistä ne tulivat, kuka ne välitti.

Laajamittaisen uutisvälityksen edellytyksenä oli sähkölennätin. Se tuli hyötykäyttöön 1840-luvun lopulla, ja juuri siksi kaupallisia uutistoimistoja alettiin perustaa vuodesta 1848 alkaen — poikkeuksena Havas, joka aloitti jo 1830-luvulla välittämällä toisille lehdille toisista lehdistä saksittuja uutisia. Lennätin laajensi toimistojen uutishankintaluetta ja asiakaspiiriä ja loi samalla edellytykset kansainvälisten ja kansallisten toimistojen hierarkialle.

Vanhastaan on tiedetty, että kolmella suurella kansainvälisellä toimistolla oli keskinäisiä kartellisopimuksia. Ruotsalainen Gunilla Ingmar julkaisi vuonna 1973 aiheesta väitöskirjan (*Monopol på nyheter*), mutta hänellä ei ollut käytössään niin laajaa alkuperäisaineistoa kuin Rantasella. Menemällä suoraan lähteille (tai saatuaan luvan käyttäa arkistoja) Rantanen pystyy tarkentamaan aiempien tutkijoiden kuvaa kolmen suuren sopimusjärjestelmästä ja nii-